

PROGRAMOS „LEADER“ IR ŽEMDIRBIŲ
MOKYMO METODIKOS CENTRAS

6. VERSLUMO PAGRINDAI, VEIKLOS APSKAITA IR TEISĖ

KAUNAS
2018

TURINYS

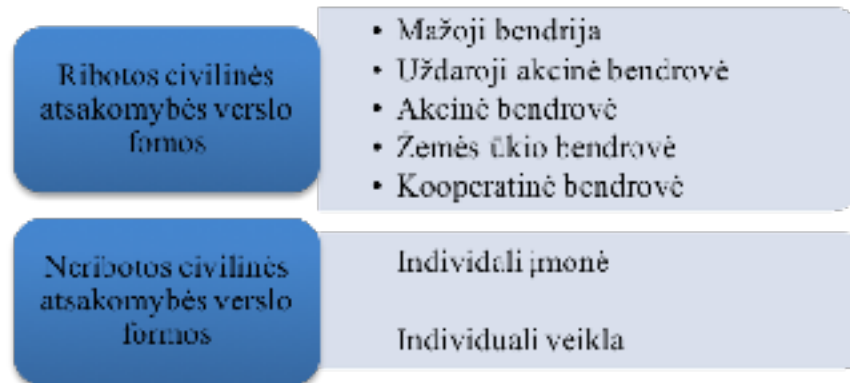
6.1. Verslo esmė, tikslai ir formos. Žemės ūkio ir kaimo verslo ypatumai	3
6.2. Verslo aplinkos vertinimas. Ūkio gamybos išteklių ir jų vertinimas	5
6.3. Civilinės, darbo ir žemės teisės pagrindai	6
6.4. Ūkio įregistravimas ūkininko ūkių registre	8
6.5. Kreditavimo, draudimo svarba ir galimybės žemės ūkio subjektams	9
6.6. Kooperacija, žemės ūkio kooperatyvų steigimas. Trumpųjų maisto tiekimo grandinių nauda ir kūrimas. Žemės ūkio veiklos diversifikavimas. Bioekonomika ir jos nauda žemės, miškų ir žuvininkystės ūkiuose	12
6.7. ES paramos fondai ir galimybės jais pasinaudoti	15
6.8. Apskaitos tikslai ir ūkinių operacijų dokumentavimas	17
6.9. Ūkininko ūkio veiklos apskaitos tvarkymas paprastąja sistema	19
6.10. Augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos savikainos skaičiavimo pagrindiniai principai	20
6.11. Ūkininkų mokesčių sistema	21
6.12. Verslo plano rengimo principai	23
6.13. Terminų žodynelis	25
6.14. Savikontrolės klausimų atsakymai	26
Mokomoji literatūra ir informacijos šaltiniai	30

6.1. VERSLO ESMĖ, TIKSLAI IR FORMOS. ŽEMĖS ŪKIO IR KAIMO VERSLO YPATUMAI

Verslas – tai veikla, kuria siekiama pelno. Ūkio tikslai (kaip ir planai) būna: strateginiai – tolesni ūkio veiklos, perspektyviniai tikslai siekiant įgyvendinti pasirinktą misiją bei veiklos (operatyviniai) – skirti vadovautis kasdieninėje veikloje, kad būtų pasiekti strateginiai tikslai.

Dažniausiai keliami verslo strateginiai tikslai: maksimaliai padidinti pelną; didinti užimamos rinkos dalį; didinti verslininko turtą; mažinti riziką; plėsti gamybos apimtį; siekti socialinės gerovės.

Verslas gali būti organizuojamas įvairiomis formomis. Pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus, verslo formos skirstomos į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės. **Neribotos** civilinės atsakomybės verslo formos yra individualios įmonės, ūkinės bendrijos bei individuali veikla, o visos kitos teisinės formos – ribotos civilinės atsakomybės. **Ribotos** civilinės atsakomybės verslas už prievolės atsako tik įmonės turtu. Neribotos civilinės atsakomybės – už prievolės atsako įmonės turtu, o tuo atveju, kai įmonės turto neužtenka, už įmonės prievolės individualios įmonės savininkas bei fizinis asmuo, vykdamas individualią veiklą, atsako savo turtu. Į paveiksle pateiktos dažniausia naudojamos teisinės verslo formos.



1 pav. Teisinės verslo formos (sudaryta autorės)

Žemės ūkyje dažniausiai pasitaikančios teisinės verslo formos yra žemės ūkio bendrovės, žemės ūkio kooperatinės bendrovės (kooperatyvas) ir individualia veikla užsiimantys asmenys – ūkininkai.

Žemės ūkio bendrovė yra fizinių asmenų pagal Žemės ūkio įmonių turto privatizavimo įstatymą privatizuota buvusi žemės ūkio įmonė arba sudarius steigimo sandorį fizinių ir juridinių asmenų įsteigta įmonė. Bendrovėje turi būti ne mažiau kaip 2 nariai. Maksimalus narių skaičius neribojamas.

Žemės ūkio kooperatinė bendrovė (kooperatyvas) – ne mažiau kaip 5 fizinių ir juridinių asmenų (narių) įsteigta įmonė. Jos nariai pagal kooperatinės bendrovės prievolės atsako už pajų priklausančiu įmokėti pajiniu įnašu. Žemės ūkio kooperatinės bendrovės nariai turi užsiimti žemės ūkio veikla.

Ūkininkas yra fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre. Jis yra individualia veikla užsiimantis asmuo.

Ūkininko partneriais gali būti kiti fiziniai asmenys (ūkininko sutuoktinis, pilnamečiai šeimos nariai ir kt.), kurie kartu su ūkininku verčiasi žemės ūkio veikla pagal sudarytą jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį (ūkininko partneris, kaip ir pats ūkininkas, turi būti įregistruotas Ūkininkų registre). **Ūkininko statusą fizinis asmuo įgyja nuo ūkio įregistravimo Ūkininkų ūkių registre.** Ūkininkas šio statuso netenka nuo ūkio išregistravimo iš Ūkininkų ūkių registro.

Ūkininkas ir jo partneriai nesteigdami įmonės verčiasi žemės ūkio veikla, miškininkyste ir kitokia įstatymų neuždrausta veikla, kuriai nereikia steigti įmonės.

Ūkininkas žemės ūkio veiklai naudoja nuosavybės teise turimą ir (arba) nuomos, panaudos ar kitais pagrindais valdomą žemės ūkio paskirties ir (arba) miško žemę bei (arba) vandens telkinius. Jei ūkininko pajamos per metus neviršija 12 minimaliųjų gyvenimo lygių dydžio, jis Vyriausybės nustatyta tvarka turi teisę gauti papil-

domas socialines išmokas.

Žemės ūkio verslas yra specifinis: veiklos sezoniškumas, priklausomybė nuo klimato kaitos, gamtinių reiškinių įtakos, biologinio ir aplinkos pavojaus, specifinės žemės ūkio politikos (subsidių ir dotacijų, veiklos reguliavimo).

Detalesnę informaciją apie verslo formas rasite:

Prieiga per internetą: <https://www.verslilietuva.lt/lt/verslo-formos>

Detalesnę informaciją apie ūkininko ūkio teisinį reglamentavimą rasite:

Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.769B541DD7F7/hwmUbSheAo>



Savikontrolės klausimai

- 6.1.1. Kokie yra verslo strateginiai tikslai?
- 6.1.2. Išvardykite verslo formas Lietuvoje.
- 6.1.3. Kokios dažniausia pasitaikančios verslo formos yra žemės ūkyje?
- 6.1.4. Kuo skiriasi žemės ūkio bendrovė ir ūkininko ūkis?

6.2. VERSLO APLINKOS VERTINIMAS. ŪKIO GAMYBOS IŠTEKLIAI IR JŲ VERTINIMAS

Ūkininkavimo veiklą iš vienos pusės lemia natūralios – gamtinės, nuo ūkininko mažai priklausančios, o iš kitos pusės – ūkininko veiklos nulemtos aplinkybės. Verslo aplinka plačiaja prasme – tai išorinė pasaulio dalis, esanti už verslo organizacijos ribų (išorės veiksniai, reiškiniai, žmonės, kitos organizacijos), siaurąja prasme – tai išorinių objektų, jėgų, veiksmų visuma, kuri juntamai veikia įmonės ar ūkio veiklą ir rezultatus.

Verslą veikia daug veiksnių. Pagal poveikio pobūdį jie skirstomi į mikroaplinkos ir makroaplinkos veiksmus (2 pav.).



2 pav. Ūkininko ūkio verslo aplinka (parengta autorės)

Ūkininko ūkio verslo mikroaplinką sudaro artimosios, dar vadinamos tiesioginio poveikio, aplinkos veiksniai – vartotojai, konkurentai, tiekėjai, finansų institucijos ir kt.

Makroaplinka – tai tolimesios, arba netiesioginio poveikio, aplinkos veiksnių visuma. Pagrindinės makroaplinkos veiksnių grupės yra ekonominė, politinė, technologinė, geografinė ir socialinė.

Ekonominiai veiksniai – tai kainos, subsidijos, infliacijos lygis, palūkanų normos, valiutų keitimo kursas, muitų tarifai ir pan.

Politiniai veiksniai yra šalies ekonominė, socialinė, užsienio politika.

Technologiniai veiksniai – žemė, pastatai, technologinė įranga, augalų ir gyvūnų veislės, trąšos ir chemikalai, mokslo pažanga technologinėje srityje ir kt.

Geografiniai veiksniai – atstumas iki miesto, uosto ar kitų svarbių objektų, keliai, kraštovaizdis ir kt.

Socialiniai veiksniai – darbo išteklių, išsilavinimas, demografinė situacija ir pan.

Ūkio veiklai reikalingi gamybos išteklių. Gamyba – tai žaliavų ir kitokių medžiagų ar produktų perdirbimas į vartojimui ar pardavimui tinkamas medžiagas ar kitokius gaminius. Gamybos procese įvairūs išteklių sunaudojami ir virsta tam tikra išėiga (produktų ar paslaugų apimtimi). Išteklių skirstomi į *žemės, darbo, kapitalo išteklius*. Koks bebūtų ūkio tikslas (pelno maksimizavimas, pajamų maksimizavimas ir pan.), jis siekia veikti kuo efektyviau. Kitaip tariant, ūkis stengiasi suderinti įvairias sąnaudas taip, kad žemės ūkio produkcijai pagaminti būtų sunaudota kuo mažiau išteklių.

Ekonominė pelno samprata reikalauja įvertinti visų išteklių sąnaudas pagal jų galimybių kaštus, kitaip – alternatyvius kaštus. Apskaičiuojant ekonominį pelną į kaštus turi būti įtrauktos visų į gamybą įtrauktų išteklių sąnaudos – tiek nuosavų, tiek pasitelktų iš šalies.

Žemė – tai visi gamtiniai išteklių: oras, vanduo, lietus, saulė, naudingosios iškasenos ir kt.

Darbas – tai žmogaus tikslinga, sąmoninga veikla, būdinga tik žmogui, kurios metu jis gamtoje esančius daiktus apdoroja ir pritaiko savo reikmėms.

Kapitalas – tai žmonių darbu sukurtas produktas, naudojamas prekėms bei paslaugoms kurti.



Savikontrolės klausimai

- 6.2.1. Kas sudaro ūkio verslo aplinką?
- 6.2.2. Kokie veiksniai lemia ūkio veiklą?
- 6.2.3. Kas yra ūkio gamybos išteklių?

6.3. CIVILINĖS, DARBO IR ŽEMĖS TEISĖS PAGRINDAI

Ūkininkas – fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre. Ūkininko ūkis yra neribotos civilinės atsakomybės verslo subjektas.

Ūkininko teisinį statusą fizinis asmuo įgyja nuo ūkio įregistravimo Ūkininkų ūkių registre. Ūkininkas šio statuso netenka nuo ūkio išregistravimo iš Ūkininkų ūkių registro. Ūkininkas privalo turėti bent vieną sąskaitą Lietuvos Respublikoje įregistruotame banke ar kitoje kredito įstaigoje.

Ūkininkas ir jo partneriai nesteigdami įmonės verčiasi žemės ūkio veikla, miškininkyste ir kitokia įstatymų neuždrausta veikla, kuriai nereikia steigti įmonės. Ūkininkas žemės ūkio veiklai naudoja nuosavybės teise turimą ir (arba) nuomos, panaudos ar kitais pagrindais valdomą žemės ūkio paskirties ir (arba) miško žemę bei (arba) vandens telkinius. Ūkininkas arba jo partneris (partneriai) turi turėti Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatytą profesinį pasirengimą ūkininkauti.

Ūkininko partneriai – fiziniai asmenys (ūkininko sutuoktinis, pilnamečiai šeimos nariai ar kiti fiziniai asmenys), kurie kartu su ūkininku verčiasi žemės ūkio veikla pagal sudarytą jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį (ūkininko partneris, kaip ir pats ūkininkas, turi būti įregistruotas Ūkininkų registre).

Ūkininkas su samdomais fiziniiais asmenimis sudaro darbo sutartis teisės aktų nustatyta tvarka. Tačiau su partneriais, nurodytais Ūkininkų ūkių registre, ir talkininkais ūkininkas darbo sutarčių nesudaro.

Ūkininkai savo veikloje naudoja nuosavą ir nuomojamą žemės ūkio paskirties žemę. Žemės ūkio paskirties žemės naudojimo teisė – tai teisė naudoti privačią arba valstybinę žemę žemės ūkio produkcijai gaminti, perdirbti, realizuoti, taip pat teikti paslaugas žemės ūkiui bei asmeniniams poreikiams tenkinti. Šios teisės subjektai yra privačios žemės savininkai, taip pat Lietuvos ir užsienio valstybių fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie nuomoja privačią arba valstybinę žemę. Ir vienas iš šios teisės žemės ūkio subjektų yra ūkininko ūkis, kurio žemėnaudos teisę nustato ir reglamentuoja Žemės ir specialus Ūkininko ūkio įstatymas.

Ūkis iš Ūkininkų ūkių registro išregistruojamas: ūkininko prašymu; ūkininkui mirus, jeigu nėra ūkio paveldėtojų ir ūkio veikla toliau netęsiama; teismo sprendimu.

Didelius ūkius turintys ūkininkai nespėja visų darbų nudirbti patys, todėl samdo darbuotojus. Pastoviam ar laikinam darbui samdant darbuotojus reikia su jais sudaryti darbo sutartis. Darbo sutartis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimas, kuriuo darbuotojas įsipareigoja dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas paklusdamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai, o darbdavys įsipareigoja suteikti darbuotojui sutartyje nustatytą darbą, mokėti darbuotojui sulgytą darbo užmokestį ir užtikrinti darbo sąlygas, nustatytas darbo įstatymuose, kituose norminiuose teisės aktuose, kolektyvinėje sutartyje ir šalių susitarimu. Šiuo atveju darbdavys yra ūkininkas, kurio vardu įregistruotas ūkis. Darbuotojas yra fizinis asmuo, dirbantis pagal darbo sutartį už atlyginimą. Už tinkamą darbo sutarties sudarymą atsako darbdavys.

Darbo sutartis laikoma sudaryta, kai šalys susitaria dėl būtinųjų darbo sutarties sąlygų. Galima sudaryti šias darbo sutartis: neterminuota darbo sutartis; terminuota darbo sutartis; projektinio darbo sutartis; darbo vietos dalijimosi darbo sutartis; darbo keliems darbdaviams sutartis; laikinojo darbo sutartis; pameistrystės darbo sutartis; sezoninio darbo sutartis.

Ūkininkai tam tikriems nekvalifikuotiems darbams gali samdyti darbuotojus supaprastinta tvarka. Sezoninėms ir toms paslaugoms, kurioms teikti nereikia aukštos kvalifikacijos, asmenys gali būti įdarbinti naudojant žemės ūkio bei miškininkystės paslaugų kvitus. Paslaugų teikėjai (fiziniai asmenys) gali teikti žemės ūkio ir miškininkystės paslaugas, kurios yra laikinos, vienkartinės ir kurioms teikti nereikalingi specialūs įgūdžiai, kvalifikacija, leidimai, pažymėjimai, mokymai ar kursai (pavyzdžiui, akmenų rinkimas, ravėjimas, vaisių ir uogų skynimas ir kitos paslaugos).

Detalesnę informaciją apie sutartis rasite:

Prieiga per internetą: https://www.vdi.lt/PdfUploads/4_Darbo_sutarciau_rusys.pdf



Savikontrolės klausimai

6.3.1. Apibūdinkite ūkio ir ūkininko statusą?

6.3.2. Kokiais atvejais ūkis išregistruojamas?

6.3.3. Kokios darbo sutartys gali būti sudaromos ūkininko ūkyje?

6.4. ŪKIO ĮREGISTRAVIMAS ŪKININKO ŪKIŲ REGISTRE

Ūkį registruoti gali pagal civilinius įstatymus veiksnius fiziniai asmenys. Ūkininko ūkį įregistruoja rajonų savivaldybių administracijos. Ūkis registruojamas savivaldybės žemės ūkio skyriuje pagal ūkininko turimos žemės buvimo vietą.

Ūkiui įregistruoti Ūkininkų ūkių registre asmuo pateikia šiuos dokumentus:

1) asmens prašymą įregistruoti ūkį; jame nurodomi registruojamo ūkio žemės sklypų kadastro numeriai, nuosavybės teise valdomos ir (arba) nuomos, panaudos ar kitais pagrindais naudojamos žemės plotas, žemės ūkio ir kitokios veiklos pobūdis (pagrindinė, papildoma veikla);

2) asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą;

3) dokumento, patvirtinančio asmens profesinį pasirengimą ūkininkauti, kopiją.

Jeigu ūkininkas žemės ūkio veikla verčiasi kartu su kitais asmenimis (partneriais), turi būti papildomai pateikiama:

1) partnerių asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų kopijos;

2) jungtinės veiklos (partnerystės) sutarties kopija;

3) ūkininko sutuoktinio prašymas įregistruoti jį partneriu (jei nėra sudaryta jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis). Su dokumentų kopijomis kartu turi būti pateikiami ir jų originalai arba notaro patvirtinti dokumentų nuorašai.

Jeigu ūkis paveldimas – visų anksčiau nurodytų dokumentų ir notaro patvirtintų paveldėjimo dokumentų kopijas.

Ūkininkas ūkio veiklai naudoja nuosavybės teise turimą ir (arba) nuomos, panaudos ar kitais pagrindais valdomą žemės ūkio paskirties ir (arba) miško žemę bei (arba) vandens telkinius.

Savivaldybės administracija ne vėliau kaip per 3 darbo dienas turi įrašyti registravimo duomenis į registro duomenų bazę. Ūkis turi būti įregistruotas ir ūkio įregistravimo pažymėjimas išduotas ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo dokumentų ūkiui įregistruoti pateikimo.

Detalesnę informaciją apie ūkio registravimą rasite:

Prieiga per internetą: <https://www.vic.lt/?mid=210>

6.5. KREDITAVIMO, DRAUDIMO SVARBA IR GALIMYBĖS ŽEMĖS ŪKIO SUBJEKTAMS

Šiandien ūkininkai turi konkuruoti pasaulinėje rinkoje, todėl svarbu plėsti ūkį įsigyjant daugiau žemės, atnaujinant techniką, renovuojant ar statant pastatus, laiku ir geromis kainomis įsigyjant sėklų, pašarų, trąšų ir kitų prekių. Pajamoms iš žemės ūkio veiklos įtakos turi sezonas, todėl plėtrai gali prireikti papildomų lėšų. Investicijoms reikalingus piniginius išteklius ūkininkai gali planuoti suformuoti iš nuosavų ir pritrauktų lėšų (kreditų).

Kreditus ūkininkams teikia finansų institucijos – bankai, kredito unijos ir parabankinės institucijos (lizingo, faktoringo įmonės ir kt.).

Kredito judėjimą galima pavaizduoti tokia eiga: *kredito resursai – kredito gavimas – kredito naudojimas – kredito grąžinimas*. Kreditas sudaro galimybes: leidžia praplėsti gamybos ribas ir apimtį; gamybos proceso nepertraukiamumą; padeda reguliuoti pinigų cirkuliaciją; padeda plėsti ekonominius ryšius.

Už paimtą kreditą reikia mokėti palūkanas, kurios priklauso nuo kredito dydžio, laikotarpio ir kitų veiksnių.

Pagrindiniai ūkininkų kredito poreikiai yra šie:

- investicinių projektų įgyvendinimui;
- paskola žemės ūkio paskirties žemei įsigyti;
- paskola ūkio modernizavimui (technikai įsigyti, ūkio pastatų statybai);
- apyvartinėms lėšoms.

Norint gauti kreditą reikia keiptis į banką, kredito uniją ar kitą bankinę instituciją, užpildyti kreditavimo paraišką ir pateikti reikiamus dokumentus.

Paramą gaunant kreditus ūkininkams teikia UAB „Žemės ūkio paskolų garantijų fondas“. Šis fondas teikia kreditų garantijas ir sudaro galimybę pasiskolinti iš bankų ūkininkams ir kitiems kaime dirbantiems žmonėms: norintiems gauti kreditą veiklai plėsti, apyvartinėms lėšoms papildyti, bet neturintiems pakankamai įkeičiamo turto; norintiems pasinaudoti ES finansine parama, bet neturintiems nuosavų lėšų pradinėms investicijoms.

Fondas teikia kreditų garantijas, garantines įmokas kompensacijas, palūkanų kompensacijas ir kitas svarbias ūkininkams paslaugas.

Ūkininkams labai svarbi ir kita finansinė paslauga – draudimas. Draudimas sudaro galimybę apsaugoti savo ūkio turtinių interesus bei atlyginti materialiąją žalą įvykus draudimui įvykiui.

Draudimo objektas yra turtiniai interesai:

- susiję su asmens gyvenimo trukme, sutuoktūvėmis, gimimu, kapitalo kaupimu;
- susiję su kūno sužalojimais, taip pat su nelaimingais atsitikimais ir ligomis;
- susiję su turto valdymu, naudojimu, disponavimu;
- susiję su draudėjo padaryta žala fizinio asmens turtui ar tam fiziniam asmeniui, taip pat žala, padaryta juridiniam asmeniui.

Ūkininkai gali pasinaudoti įvairiomis draudimo paslaugomis.



3 pav. Draudimo rūšys (sudaryta autorės pagal Draudimo įstatymą)

Ūkininkas norėdamas apdrausti savo ūkio veiklą, savo gyvybę ar sveikatą, turimą turtą ir kitus interesus turi kreiptis į draudimo įmonę (draudiką) ir sudaryti draudimo sutartį.

Draudikas – juridinis asmuo, teisės aktų nustatyta tvarka turintis teisę vykdyti draudimo veiklą.

Sudaręs draudimo sutartį ūkininkas tampa draudėju. Draudėjas – asmuo, kuris kreipėsi į draudiką dėl draudimo sutarties sudarymo ar kuriam draudikas pasiūlė sudaryti draudimo sutartį arba kuris sudarė draudimo sutartį su draudiku.

Draudėjo ir draudimo įmonės (draudiko) santykiai įforminami draudimo sutartimi. Pagal draudimo sutartį teisę į draudimo išmokas gali įgyti apdraustasis, naudos gavėjas ar nukentėjęs tretysis asmuo. Prieš sudarydamas sutartį ūkininkas turi perskaityti draudimo rūšies taisykles ir susipažinti su draudimo sutarties sąlygomis.

Apdraustasis tai:

- gyvybės ir sveikatos draudimo atveju – draudimo sutartyje nurodytas fizinis asmuo, kurio gyvenime atsitikus draudiminiam įvykiui draudikas privalo mokėti draudimo išmoką;
- civilinės atsakomybės draudimo atveju – draudimo sutartyje nurodytas asmuo, kurio turtiniai interesai, susiję su civiline atsakomybe, yra draudžiami;
- turto draudimo atveju – draudimo sutartyje nurodytas asmuo, kurio turtiniai interesai yra draudžiami.

Naudos gavėjas – draudimo sutartyje nurodytas asmuo arba draudimo sutartyje nustatytais atvejais ir apdraustojo paskirtas asmuo, turintis teisę gauti draudimo išmoką.

Nukentėjęs tretysis asmuo – civilinės atsakomybės draudimo atveju asmuo, kuriam draudėjas arba apdraustasis padarė žalos.

Už draudimo apsaugą ūkininkas turi mokėti draudimo įmoką. Draudimo įmoka (premija) – tai draudimo sutartyje nurodyta pinigų suma, kurią draudėjas draudimo sutarties sąlygomis moka draudikui už draudimo ap-

saugą.

Atsitikus draudimui įvykiui (iššalus pasėliams, kritus gyvuliams, sudegus pastatus, susižalojus apdraustajam asmeniui ir pan.) draudimo įmonė įvertina nuostolius ir išmoka draudimo išmoką. Draudimo išmoka – pinigų suma, kurią įvykus draudimui įvykiui draudikas privalo išmokėti draudėjui ar kitam asmeniui, turinčiam teisę į draudimo išmoką, arba kita draudimo sutartyje nustatyta išmokos mokėjimo forma.

Ūkininkai gali naudotis visomis draudimo rūšimis, kurias siūlo draudimo įmonės. Pagrindinės ūkininkų ūkių draudimo rūšys yra šios: turto draudimas; gyvūnų draudimas; augalų draudimas; ūkininko, kaip darbdavio draudimas; ūkininkų draudimas nuo galvijų padarytos žalos; kitos draudimo rūšys.

Pagal 2014–2020 metų programos priemonę „Rizikos valdymas“ veiklos srityje „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“ įgyvendinimo taisyklės, gali būti kompensuojamos draudimo įmokos žemės ūkyje veikiančioms subjektams, tarp jų ir ūkininkams.

Įmokų kompensavimu siekiama skatinti žemės ūkio sektoriuje veikiančius subjektus drausti savo produkciją nuo nepalankių klimato reiškinių sukeltų padarinių ir taip valdyti vykdomos ūkinės veiklos riziką.

Pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus, valstybė kompensuoja iki 50 proc. draudimo įmokų už Lietuvoje auginamus augalus nuo nuostolių, kuriuos sukelia stichinėms nelaimėms prilyginamos nepalankios oro sąlygos ir tokios nepalankios oro sąlygos kaip šalna, speigas, kruša, ledas, lietus, sausra ir kt.

Ūkininkai gali teikti paraiškas kompensuoti dalį draudimo įmokų žemės ūkio veiklos subjektams, kurie užsiima pirmine žemės ūkio gamyba ir atitinka „aktyvaus žemės ūkio veiklos subjekto“ sąvoką bei draudžia nuosavybės teise priklausančius ir Lietuvoje auginamus augalus nuo didesnių kaip 30 proc. produkcijos rūšies nuostolių, kuriuos sukelia stichinėms nelaimėms prilyginamos nepalankios oro sąlygos – sausra ir iššalimas.

Pagal priemonės veiklos sritį, nepaisant to, įvyko draudžiamasis įvykis ar ne, pareiškėjui, apdraudusiam pasėlius ir augalus nuo iššalimo ir sausros, kai draudžiamasi nuo didesnių kaip 30 proc. produkcijos nuostolių, kompensuojama iki 65 proc. draudimo įmokos sumos, neviršijant kompensuojamų draudimo įmokų sumos dydžių 1 ha deklaruoto ploto pagal augalų rūšis, kurie, atsižvelgiant į tais metais paramai draudimo įmokoms kompensuoti Žemės ūkio ministerijos skiriamus valstybės biudžeto asignavimus, nustatomi atskiru žemės ūkio ministro įsakymu. Draudžiantis nuo kitų rizikų (kruša, liūtis, audra) valstybė kompensuos iki 50 proc. draudimo įmokų.

Aktyvaus žemės ūkio veiklos subjekto kiekvienos apdraustos produkcijos rūšies vidutinė metinė trejų metų produkcija apskaičiuojama pagal tos savivaldybės, kurioje yra registruotas aktyvaus žemės ūkio veiklos subjekto ūkis, Lietuvos statistikos departamento oficialiai skelbiamą vidutinį metinį praėjusių trejų metų produkcijos rūšies derlingumą tonomis iš hektaro.

Parama kompensuojant dalį draudimo įmokų už gyvūnus teikiama ūkio subjektams, apdraudusiems ūkinis gyvūnus nuo gyvūnų ligų, dėl kurių paprastai turi būti išnaikinami visi į rizikos grupę susirgti ta liga patenkantys ir ūkyje esantys gyvūnai; jei pagal draudimo sutartį numatomi padengti nuostoliai (draudimo suma) viršija 30 proc. ūkio subjekto vidutinės metinės praėjusių metų trejų metų laikotarpio produkcijos; apdraudus šias gyvūnų rūšis: galvijus, avis, ožkas, kiaules, arklius ir naminius paukščius.



Savikontrolės klausimai

- 6.5.1. Kokioms reikmėms ūkininkas gali gauti kreditą?
- 6.5.2. Ką ūkininkas gali apdrausti?
- 6.5.3. Kaip valstybė finansiškai prisideda prie ūkininkų draudimo?

6.6. KOOPERACIJA, ŽEMĖS ŪKIO KOOPERATYVŲ STEIGIMAS. TRUMPŲJŲ MAISTO TIEKIMO GRANDINIŲ NAUDA IR KŪRIMAS. ŽEMĖS ŪKIO VEIKLOS DIVERSIFIKAVIMAS. BIOEKONOMIKA IR JOS NAUDA ŽEMĖS, MIŠKŲ IR ŽUVININKYSTĖS ŪKIUOSE

6.6.1. KOOPERACIJA, ŽEMĖS ŪKIO KOOPERATYVŲ STEIGIMAS

Kooperacija žemės ūkyje atlieka labai svarbų vaidmenį ūkininkų gyvenime dėl kelių esminių priežasčių:

- 1) didina ūkininkų derybinę galią, kas savo ruožtu leidžia koreguoti galutinės produkcijos kainas ūkininko naudai; ^[1]_[SEP]
- 2) sprendžiant rinkos nepakankamumo klausimus kompensuoja savo nariams, t. y. ūkininkams, už patirtus nuostolius; ^[1]_[SEP]
- 3) koordinuojant tiekimą reguliuoja produkcijos paklausą, kad galutinės produkcijos kainos labiau atitiktų ūkininkų patirtas išlaidas; ^[1]_[SEP]
- 4) palengvina mažas pajamas turinčių ūkininkų integravimąsi į bendruomenės gyvenimą.

Kooperavimasis padeda optimizuoti smulkiųjų ūkininkų veiklą, kai jų veiklai trūksta efektyvumo: smulkiems ūkininkams sunku įsigyti reikiamą techniką ir įrangą, jeigu smulkusis ūkininkas turi visą komplektą įrangos bei įrengimų ir jų neišnaudoja, o eksploatacija ir visos įrangos įsigijimas brangiai kainuoja, atskiriems ūkininkams sunku suderėti aukštesnes produkcijos supirkimo kainas, atpiginti produkcijos logistiką ir kt.

Žemės ūkio kooperatyvas – tai bendrovė, kuri pagal reikalavimus yra pripažinta žemės ūkio kooperatyvu. Teisė būti pripažinta žemės ūkio kooperatyvu turi įregistruota kooperatinė bendrovė (kooperatyvas), jeigu ji (jis) atitinka šiuos reikalavimus:

- 1) iš narių supirktų produktų ir nariams parduotų prekių bei suteiktų paslaugų vertė yra didesnė kaip 50 procentų visų kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) supirktų produktų ir visų parduotų prekių bei suteiktų paslaugų vertės;
- 2) pardavimo pajamos, nurodytos praėjusio ataskaitinio laikotarpio (praėjusių finansinių metų) pelno (nuostolių) ataskaitoje, yra didesnės už nustatytą mažiausią pardavimo pajamų dydį;
- 3) neturi mokestinės nepriemokos Lietuvos Respublikos valstybės biudžetui, savivaldybių biudžetams ar fondams, į kuriuos mokamus mokesčius administruoja Valstybinė mokesčių inspekcija (išskyrus atvejus, kai mokesčių, delspinigių, baudų mokėjimas atidėtas arba dėl šių mokesčių, delspinigių, baudų vyksta mokesstinis ginčas), ir skolų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui;
- 4) nė vienas kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) narys nėra kitos tokios pačios rūšies produktus superkančios arba tokios pačios rūšies prekes parduodančios, arba tokios pačios rūšies paslaugas teikiančios žemės ūkio kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) narys.

Kooperuotis gali ne tik ūkininkai, bet ir skirtingas veiklas vykdančios verslo įmonės, fiziniai asmenys, socialinio verslo įmonės ir nevyriausybinės organizacijos, ieškančios naujų galimybių bei partnerių. Kooperuotis galima tiek teisiškai įforminus santykius, tiek neformaliai.

Kooperatyvų narius jungia gaunama nauda: bendra rinkodara, reklama, pardavimai; bendros prekių tiekimo galimybės, žaliavų užpirkimas; lengviau ir pigiau gauti specializuotą informaciją, bendri mokymai; galimybė vykdyti didelius užsakymus, dalyvauti viešo pirkimo konkursuose; geresnės sąlygos inovacijoms, bendrų produktų kūrimas; verslo ir mokslo bendradarbiavimas; konkurencija vidaus ir tarptautinėse rinkose; politiniai veiksmai, lobizmas.

Žemės ūkio kooperatyvą rekomenduojama steigti pagal schemą.

I etapas. Inicijatyvinės grupės sudarymas, steigėjų numatymas, kooperatyvo veiklos projekto parengimas.

II etapas. Steigiamojo susirinkimo organizavimas, valdymo ir kontrolės organų formavimas, stojimo į kooperatyvą prašymo formos parengimas ir prašymų surinkimas iš visų būsimų narių, įvairių steigimo dokumentų paruošimas, pasirašymas.

III etapas. Kooperatyvo ir jo įstatų įregistravimas Juridinių asmenų registre, sąskaitų atidarymas banke, ūkinės-komercinės veiklos pradžia.

Kooperatyvą įregistravus Juridinių asmenų registre ir atlikus trečiajame etape numatytus darbus, pradedamas įgyvendinti svarbiausias kooperatyvo steigimo tikslas – paslaugų teikimas nariams. Įsteigto kooperatyvo veiklos sėkmę lemia besiformuojanti rinka, įstatymai, reglamentuojantys kooperaciją žemės ūkyje, ir daugelis kitų faktorių.

Kooperatyvo įsteigimu suinteresuoti asmenys sudaro iniciatyvinę grupę, kuriai paveda išsiaiškinti visas kooperatyvo steigimo aplinkybes ir apie jas informuoti potencialius kooperatyvo narius.

Iniciatyvinė grupė iš potencialių kooperatyvo narių parenka turinčius autoritetą asmenis – kooperatyvo steigėjus ir paveda jiems pasirašyti steigimo sutartį.

Iniciatyvinė grupė turi susipažinti su Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymu ir kitais kooperatyvų veiklą reglamentuojančiais teisės aktais, taip pat ir su kooperatyvų steigimo taisyklėmis.

Kooperatyvo steigimo iniciatyvinė grupė kooperatyvo steigimo idėją aptaria su kitais potencialiaisiais nariais. Be to, būtina išsiaiškinti, ar pakankamai ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklos subjektų pavyks sudominti šia idėja, ir numatyti, kas galėtų vadovauti kooperatyvui.

Iniciatyvinės grupės nariai, tikėdamiesi sėkmingos kooperatyvo veiklos, numato, kiek reikia pastatų, technikos, kitos įrangos, kur tai galima įsigyti ir kiek pavyks sukaupti kapitalo veiklos pradžioje. Būtina įsitikinti steigiamo kooperatyvo gyvybingumu, kurį parodo kooperatyvo veiklos ekonominis įvertinimas, leidžiantis nustatyti, ar verta steigti kooperatyvą ir kokią naudą jis duos nariams. Siekiant įvertinti steigiamo kooperatyvo gyvybingumą parengiamas verslo planas.

Žemės ūkio kooperatyvo steigimo dokumentai yra steigimo sutartis ir įstatai.

Žemės ūkio kooperatyvams būdinga tai, kad juose dirba samdyti žmonės (dažnai ne ūkininkai, kurie yra kooperatyvo nariai) ir gauna atlyginimą. Jie nėra tos įmonės savininkai ir todėl negali pretenduoti į įmonės pelną. Kooperatyve gali dirbti ir jo narys, bet šiuo atveju jis už savo darbą taip pat turi gauti tik atlyginimą – tai nėra jo apyvarta kooperatyve.

Žemės ūkio kooperatyvas gali bankrutuoti, tačiau tai nereiškia, kad bankrutuos kooperatyvo nariai. Šiuo atveju panašiai kaip ir bet kuriai kitai ūkio vertybei pražuvus, pvz., kritus arkliui, sugedus mašinai ir pan., patiriama nuostolių, bet tai paprastai nesukelia bankroto pavojaus. Be to, nariai gali sutarti kooperatyvo atsisakyti, jį likviduoti ir pan.

Žemės ūkio kooperatyvų steigimą remia valstybė, jiems skiriama ES parama.

6.6.2. TRUMPŲJŲ MAISTO TIEKIMO GRANDINIŲ NAUDA IR KŪRIMAS

Trumpoji žemės ūkio ir maisto produktų tiekimo grandinė – tai riboto skaičiaus smulkiųjų ūkinės veiklos vykdytojų bendradarbiavimas žemės ūkio ir maisto produktų tiekimo srityje, derinant transportavimo, platinimo, rinkodaros, reklamos bei kokybės valdymo veiklą, siekiant, kad tiekiami produktai greitai pasiektų vartotoją.

Pagal KPP „Bendradarbiavimo“ priemonę „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ parama skiriama smulkiųjų ir vidutinių ūkio subjektų – ūkininkų, juridinių asmenų, užsiimančių žemės ūkio ir maisto produktų gamyba ir perdirbimu, kaimo vietovėse veikiančių labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių – bendradarbiavimui. Tokiu būdu siekiama užtikrinti aktyvesnę žemės ūkio produktų paklausos augimą, tinkamą žemės ūkio produktų propagavimą bei gamintojų integraciją į maisto tiekimo grandinę.

Gali būti išskiriami šie trumpųjų maisto grandinių modeliai: ūkininkai savo produkcija gali prekiauti tiesiogiai ūkyje, turguje ar savo įkurtoje parduotuvėje; gali turėti verslo partnerį, kuris perdirba produktą ir parduoda parduotuvėje ar per bendruomenę; įsitraukti į bendruomeninę verslo sistemą, kai bendruomenė įsipareigoja kas savaitę nupirkti tam tikrą produktų kiekį už tam tikrą kainą arba kai vietos augintojai atveža savo produkciją į specialias parduotuves. Tokia sistema užtikrina maisto produktų kokybę: šviežumą, švarumą, moderniausias ap-

dirbimo technologijas, leidžiančias pasiekti aukščiausią kokybę, be to, produkcija įprastai parduodama vietoje, nepervežant dideliais atstumais. Taip pat ūkininkai gali pasiūlyti pirkėjams specialų maisto produktų paruošimą – išpjaustymą, išdorojimą, surūšiavimą, pakavimą, parodant specifinę produktų vartojimo kultūrą bei būdus, pavyzdžiui, taip tiekiant džiovintus pomidorus, džiovintą mėsą, pieno kokteilius ar desertus ir panašiai.

6.6.3. ŽEMĖS ŪKIO VEIKLOS DIVERSIFIKAVIMAS

Ūkių veiklos diversifikavimas – tai ūkių veiklų įvairinimas siekiant efektyvinti ūkio veiklą ir mažinti riziką. Ši veikla prisideda prie darbo lygio kaimo vietovėse mažinimo, paslaugų sektoriaus išplėtojimo, gyvenimo lygio palaikymo ir gerinimo, kitų socialinių ekonominių kaimo vietovių problemų sprendimo.

6.6.4. BIOEKONOMIKA IR JOS NAUDA ŽEMĖS, MIŠKŲ IR ŽUVININKYSTĖS ŪKIUOSE

Bioekonomika yra ekonomikos dalis, siejama su tvaria biologinių išteklių gamyba ir jų perdirbimu į pridėtinės vertės produktus; sausumos ir vandens bioištekliams (augalais, gyvūnais, mikroorganizmais) ir vien iš jų arba iš dalies iš jų pagamintais gaminiais; ekonominės veiklos rūšimis (ekonomikos sektoriais), susijusiomis su biologinių išteklių, tokių kaip augalai, gyvūnai, mikroorganizmai ir jų produktai, gamyba, apdorojimu ar perdirbimu; pažangių technologijų, tokių kaip biotechnologija, nanotechnologija, informacinės ir komunikacinės technologijos, naudojimu greta tradicinių. Pažangios technologijos vertinamos kaip pagrindinė šiuolaikinės bioekonomikos plėtros prielaida, o žiniomis grįsta bioekonomika gali būti esminė gyvybingos ir tvarios ekonominės sistemos dalis.

Bioekonomika apima tvarią atsinaujinančių biologinių išteklių gamybą ir tų išteklių bei atliekų perdirbimą į pridėtinę vertę turinčius produktus, tokius kaip maistas, pašarai, produktai, kurių gamyboje naudojamos biologinės kilmės žaliavos, ir bioenergią. Žemės ūkis yra bioekonomikos sudedamoji dalis, tiekiantis kitiems bioekonomikos sektoriams žaliavas.

Detalesnę informaciją apie kooperaciją žemės ūkyje rasite:

Prieiga per internetą:

[https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/Brosiura_Partneryste_pataisytas\(1\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/Brosiura_Partneryste_pataisytas(1).pdf)

Detalesnę informaciją apie bioekonomiką rasite:

Lietuvos bioekonomikos plėtros galimybių studija. Prieiga per internetą: <http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/Inovacijjos/bioekonomikos%20studija/Lietuvos%20bioekonomikos%20plėtros%20galimybiu%20studijos%20Santrauka.pdf>

Detalesnę informaciją apie ūkininkų ūkio veiklos diversifikaciją rasite:

Lietuvos žemės ūkio universiteto dėstytojos Jurgitos Zaleckienės straipsnis „Ūkininkų diversifikacija kaip kaimo vietovių vystymą skatinanti priemonė“, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2010.3 (19). 129-136



Savikontrolės klausimai

- 6.6.1. Kodėl yra svarbi kooperacija žemės ūkyje?
- 6.6.2. Kaip įsteigti žemės ūkio kooperatyvą?
- 6.6.3. Kas yra žemės ūkio kooperatyvas?
- 6.6.4. Kas yra trumposios maisto grandinės ir kokia jų nauda ūkininkams?
- 6.6.5. Kaip apibūdinama bioekonomika?

6.7. ES PARAMOS FONDAI IR GALIMYBĖS JAIS PASINAUDOTI

Europos Sąjungos parama žemės ūkiui yra viena iš ES struktūrinių fondų finansuojamų sričių. **ES parama ūkininkams** skirta ūkio konkurencingo didinimui, gamtos išteklių valdymo ir tausojimo užtikrinimui bei klimato politikos veiksmų kontrolei. ES parama žemės ūkiui yra veiksmingas instrumentas, skatinantis inovacijų plėtrą žemės ūkyje, vidutinių ūkių augimą ir perspektyvumą.

Į ES paramą ūkininkams gali pretenduoti tiek smulkių ir vidutinių, tiek didelių ūkių savininkai. Europos Sąjungos parama žemės ūkiui yra puiki galimybė mažiems ar pradedantiesiems ūkininkams, kurie taip pat gali teikti paraišką finansavimui gauti. **ES parama ūkininkams teikiama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą, kurioje numatytos priemonės žemės ūkio verslui remti. Ūkininkai gali pasinaudoti daugeliu paramos priemonių (4 pav.).**

Sprendžiant problemas, susijusias su ūkininkų ir kitų žemės ūkio verslo subjektų konkurencingumo didinimu, remiamos investicijos į žemės ūkio valdas ir žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą bei plėtrą, ypač gyvulininkystės ir vaisių bei daržovių sektoriuose, gerinamos vidutinių ir smulkių ūkių galimybės investuoti ir skatinama jų kooperacija, remiama didesnės pridėtinės vertės žemės ūkio ir maisto produktų gamyba, skatinamas vietinės maisto produktų rinkos vystymasis, stiprinami ryšiai tarp vartotojų ir gamintojų, taip pat skatinamas inovacijų diegimas, sudaromos sąlygos gamintojų, konsultantų ir mokslininkų bendradarbiavimui. Parama taip pat numatoma pirmąkart besikuriantiems jaunesiems ūkininkams.

Siekiant išvengti žalos aplinkai, remiamos investicijos, skatinančios gamtai draugišką ūkininkavimą ir gamtosauginių inovacijų diegimą, biomasės (ypač atliekinės, susidaranti gyvulininkystės ūkiuose) panaudojimą energijos gamybai. Tausaus vandens naudojimo ir jo kokybės užtikrinimo, dirvožemio, biologinės įvairovės išsaugojimo, oro taršos mažinimo ir kitos su aplinkosauga susijusios priemonės ir būdai.

ES paramą administruoja Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos (www.nma.lt).

Žinių perdavimas ir informavimo veikla	<ul style="list-style-type: none"> • Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti • Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai
Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos	<ul style="list-style-type: none"> • Parama konsultavimo paslaugų teikimui
Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos	<ul style="list-style-type: none"> • Parama maisto tiekimo grandinių organizavimo skatinimui
Investicijos į materialųjį turtą	<ul style="list-style-type: none"> • Parama investicijoms į žemės ūkio valdas • Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą • Parama investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės plėtrą ir pritaikymą • Parama pelno nesiekiančioms investicijoms
Ūkio ir verslo plėtra	<ul style="list-style-type: none"> • Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui • Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse • Parama smulkiems ūkiams • Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti
Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas	<ul style="list-style-type: none"> • Parama gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimui žemės ūkio sektoriuje
Agrarinė aplinkosauga ir klimatas	<ul style="list-style-type: none"> • Parama agrarinės aplinkosaugoms priemonėms įgyvendinti
Ekologinis ūkininkavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Parama ekologinio ūkininkavimo skatinimui
Su "Natura 2000" ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos	<ul style="list-style-type: none"> • Parama ūkininkaujantiems teritorijose, kurios patenka į "Natura 2000" vietovę
Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių	<ul style="list-style-type: none"> • Parama ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse arba Šiaurės Lietuvos karstinio regiono ar Nemuno deltos užliejamų pievų teritoriją
Bendradarbiavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti • Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui • Parama trumpoms maisto grandinėms ir vietos rinkoms skatinti
Rizikos valdymas	<ul style="list-style-type: none"> • Parama ūkininkų gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui • Parama draudimo įmokų kompensavimui

4 pav. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės, skirtos ūkininkams (sudaryta autorės)



Savikontrolės klausimai

- 6.7.1. Kas gali pasinaudoti ES parama?
- 6.7.2. Kokioje programoje ES numatyta parama žemės ūkiui?
- 6.7.3. Kas administruoja ES paramą?

6.8. APSKAITOS TIKSLAI IR ŪKINIŲ OPERACIJŲ DOKUMENTAVIMAS

Buhalterinę apskaitą privalo tvarkyti ūkininkai, įregistravę ūkininko ūkį, ir kiti gyventojai, kurie neįregistravę ūkininko ūkio, tačiau žemės ūkio valdas įregistravę Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre verčiasi individualia žemės ūkio veikla, gaunantys ar pretenduojantys gauti valstybės ir (ar) Europos Sąjungos paramos fondų paramą, jeigu šios paramos teikimą reglamentuojantys teisės aktai nustato pareigą tvarkyti buhalterinę apskaitą ir (ar) sudaryti finansines ataskaitas. Buhalterinę apskaitą taip pat privalo tvarkyti ūkininkai ir gyventojai, kurie yra įregistruoti pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) mokėtojai.

Buhalterinę apskaitą tvarkantys ūkininkai ir kiti gyventojai vadovaujasi Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymu ir kitais teisės aktais, nustatančiais, kaip tvarkyti ūkininko ūkio ir gyventojų veiklos buhalterinę apskaitą.

Ūkininkai ir kiti gyventojai patys pasirenka buhalterinės apskaitos tvarkymo būdą – taikant dvejybinio įrašo ar paprastojo įrašo būdą. Keisti buhalterinės apskaitos tvarkymo būdą galima tik pasibaigus finansiniams metams.

Ūkininko ūkio, kaip ir visų verslo subjektų, apskaita turi būti tvarkoma vadovaujantis bendraisiais apskaitos principais, kurių svarbiausi yra: įmonės, įmonės veiklos tęstinumo, periodiškumo, pastovumo, piniginio mato, kaupimo, palyginimo, atsargumo, neutralumo, turinio viršenybės prieš formą.

Įmonės principas ypač reikšmingas apskaitos politikos formavimui. Jo esmė – savininkų turto ir veiklos atskyrimas nuo įmonės turto ir veiklos. Tai svarbu sėkmingo ūkininkavimo sąlygomis ir ypač aktualu ištikus bankrotui. Apskaitos politikos formavimui taikant įmonės principą ūkininkas už ūkininko ūkio veiklą atsakys tik perduotu ūkiui turto. Būtinai įmonės principas ir tuo atveju, kai ūkininko ūkyje ūkininkauja ne vienas ūkininkas, bet ir partneriai. Įmonės principas padės teisingai paskirstyti ūkio finansinį rezultatą, apskaityti kiekvieno ūkio nario indėlį į ūkį ir išėmimus.

Formuojant apskaitos politiką su įmonės principu glaudžiai siejasi įmonės veiklos tęstinumo principas. Jis nurodo, kad įmonės artimiausiu metu nenumatoma likviduoti, jos veiklos laikas praktiškai yra neribotas. Nei viena įmonė, kaip ir nei vienas ūkininkas, nesitiki greitai nutraukti veiklos, taigi, jis numato ją tęsti ir ateityje.

Tačiau neribota ir neapibrėžta laike ūkio subjekto veiklos samprata nenaudinga apskaitos politikos požiūriu. Kad galėtume susidaryti nuomonę apie subjekto veiklą, reikia dirbtinai „sustabdyti“ subjekto veiklą, jį „likviduoti“. „Likvidavimo“ momentu galima įvertinti ūkio būklę, jos pakitimų nuo ankstesnio „sustabdymo“. Taigi, išskyla dar vienas – periodiškumo principo taikymo apskaitos politikos formavimui būtinybė. Praktiškai periodiškumo principas reiškia atskaitinių laikotarpių išskyrimą įmonės veikloje.

Su periodiškumo principu glaudžiai siejasi apskaitos pastovumo principas. Šio principo esmė – ūkio subjekto pasirinkta apskaitos metodika turi būti pastovi. Praktikoje šio principo taikymas reiškia, kad negalima keisti ar taikyti tų apskaitos metodų ir būdų, kurie nėra reglamentuoti atitinkamais norminiais dokumentais.

Pastovumo principo taikymas ūkininko ūkio veiklos apskaitoje glaudžiai siejasi su apskaitos tvarkymo būdo ir subjektų pasirinkimu.

Vienas pagrindinių kiekvienos įmonės veiklos tikslų – maksimalių pajamų siekimas su minimaliomis sąnaudomis. Todėl formuojant apskaitos politiką išskyla būtinumas pasirinkti pajamų ir sąnaudų kaupimo ir atvaizdavimo apskaitoje principą: pinigų arba kaupimo principą.

Pinigų principas pateikia išsamią informaciją apie pinigų gavimą ir išmokėjimą. Piniginės įplaukos registruojamos tą laikotarpį, kada pinigai gauti, o piniginės įplaukos – kai jie išleisti. Šio principo taikymas gana paprastas, tam nereikia ypatingų žinių, didelių darbo sąnaudų.

Taikant kaupimo principą pajamos pripažįstamos tuo laikotarpiu, kai buvo parduoti pagaminti produktai ar atlikti darbai, kitaip sakant, kai pasikeitė produktų ar darbų savininkai. Šiuo atveju neatsižvelgiama į apmokėjimo laiką. Kaupimo principo svarba ir išskirtinė ypatybė pasireiškia tuo, kad reikia supriešinti pajamas su jų uždirbimui patirtomis sąnaudomis, tuo atskleidžiant tikrąjį veiklos efektą – pelną arba nuostolį.

Ūkininko ūkio veiklos buhalterinę apskaitą gali tvarkyti pats ūkininkas, jo partneriai, vyriausiasis buhalter-

ris (buhalteris), pagal sutartį apskaitos paslaugas teikianti įmonė arba apskaitos paslaugas savarankiškai teikiantis asmuo. Gyventojų veiklos buhalterinę apskaitą gali tvarkyti pats gyventojas, vyriausiasis buhalteris (buhalteris), pagal sutartį apskaitos paslaugas teikianti įmonė arba apskaitos paslaugas savarankiškai teikiantis asmuo.

Apskaitos dokumentus ūkininkai ir gyventojai saugo ne mažiau kaip 10 metų.

Detalią informaciją apie ūkininko apskaitos reglamentavimą rasite:

Vyriausybės nutarimas Nr. 1333 „Dėl ūkininko ūkio veiklos buhalterinės apskaitos tvarkos patvirtinimo“. Prieiga per internetą:

<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AD4C12EA97DC/XXJeIBgTvD>



Savikontrolės klausimai

- 6.8.1. Kokiais atvejais ūkininkai privalo tvarkyti buhalterinę apskaitą?
- 6.8.2. Išvardykite apskaitos principus.
- 6.8.3. Kas gali tvarkyti ūkio apskaitą?
- 6.8.4. Kiek metų privaloma saugoti apskaitos dokumentus?

6.9. ŪKININKO ŪKIO VEIKLOS APSKAITOS TVARKYMAS PAPRASTĄJA SISTEMA

Ūkininkai, tvarkantys apskaitą paprastąja sistema, gali naudotis apskaitos tvarkymo rekomendacijomis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. 3D-266 „Dėl ūkininko ūkio veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo supaprastintąja apskaitos sistema rekomendacijų patvirtinimo“.

Pinigų, pirkimo ir pardavimo operacijos registruojamos pinigų kasoje, banko sąskaitose ir pirkimų ir pardavimų apskaitos žurnale. Šio žurnalo puslapiai turi būti sunumeruoti iš eilės. Pinigų, pirkimo ir pardavimo operacijos turi būti pagrįstos apskaitos dokumentais Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo nustatyta tvarka. Žurnalo neprivaloma pildyti, kai ūkininko ūkio ar gyventojų veiklos buhalterinė apskaita tvarkoma taikant dvejybinio įrašo būdą.

Kai ūkininkas parduoda savo ūkyje išaugintą produkciją ar gyvulius žemės ūkio produkcijos supirkimo įmonėms, PVM sąskaitas faktūras arba sąskaitas faktūras už ūkininkų tiekiamą žemės ūkio produkciją išrašo šios įmonės.

Parduodamas savo produkciją ar suteikdamas paslaugas nespecializuotoms žemės ūkio produkcijos supirkimo įmonėms, kitiems ūkininkams, privatiems asmenims, ūkininkas apskaitos dokumentus surašo pats. Priklausomai nuo to, ar ūkininkas yra PVM mokėtojas, ar ne, jis surašys PVM sąskaitą faktūrą, sąskaitą faktūrą arba kitą laisvos formos produkcijos pardavimo dokumentą.

Jeigu pirkėjai atsiskaito grynaisiais pinigais ne paslaugos suteikimo (prekės pardavimo) momentu, pavyzdžiui, sumoka avansą (ar atsiskaito vėliau), grynujų pinigų gavimo momentu gyventojas turi išrašyti pinigų priėmimo kvitą.

Parduodami savo užaugintą produkciją turguje, ūkininkai gali sudaryti *produkcijos pardavimo rinkoje žiniarašį* arba kitą laisvos formos dokumentą.

Ūkininkai, užsiregistravę kompensacinio pridėtinės vertės mokesčio gavėjais, parduodami produkciją pirkėjams ne PVM mokėtojams surašo laisvos formos dokumentą, pateikdami jame privalomuosius apskaitos dokumentų rekvizitus bei šiuos papildomus rekvizitus: vieta, kurioje ūkininkas verčiasi žemės ūkio veikla ir/ ar miškininkyste, ūkio identifikavimo kodas arba ūkininko asmens kodas, ūkininko PVM kompensacinio tarifo procentas ir suma eurais, žemės ūkio produkciją perkančio juridinio asmens pavadinimas, jo kodas, buveinė arba fizinio asmens vardas ir pavardė, nuolatinė gyvenamoji vieta bei asmens kodas. Kai ūkininkas kompensacinio pridėtinės vertės mokesčio gavėjas parduoda produkciją arba teikia paslaugas įmonei PVM mokėtojai, pirkimo dokumentą surašo pirkėjas.

Detalią informaciją apie ūkininko apskaitos tvarkymą paprastąja sistema rasite:

Ūkininko ūkio veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo supaprastintąja apskaitos sistema rekomendacijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. gegužės 11d. įsakymu Nr. 3D-266 „Dėl ūkininko ūkio veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo supaprastintąja apskaitos sistema rekomendacijų patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2EFE3B704CCC/hvuyzczIOA>



Savikontrolės klausimai

- 6.9.1. Kokį apskaitos registrą turi pildyti ūkininkas, tvarkantis apskaitą paprastąja sistema?
6.9.2. Kokie dokumentai išrašomi parduodant žemės ūkio produkciją ir kas juos išrašo?

6.10. AUGALININKYSTĖS IR GYVULININKYSTĖS PRODUKCIJOS SAVIKAINOS SKAIČIAVIMO PAGRINDINIAI PRINCIPAI

Jeigu biologinį turtą (augalus ir gyvulius) ir iš jo gaunamus žemės ūkio produktus numatyta vertinti įsigijimo (pasigaminimo) savikaina, skaičiuojama biologinio turto ir iš jo gaunamų žemės ūkio produktų įsigijimo (pasigaminimo) savikaina. Ją sudaro visos gamybos išlaidos: sėkla ir sodmenys; pašarai, trąšos, augalų ir gyvūnų apsaugos priemonės; degalai ir tepalai, atsarginės dalys; statybinės ir remonto medžiagos; elektra, vanduo, dujos; ilgalaikio turto (ar jo dalies) nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos; turto remonto sąnaudos; žemės mokesčio ir nuomos sąnaudos; turto draudimo sąnaudos; sumokėtos palūkanos; įrankių įsigijimas; darbo užmokesčio išlaidos, privalomojo socialinio, sveikatos draudimo įmokos; asmenims, sandomiems su žemės ūkio kvitais, išlaidos; privalomos rinkliavos, mokesčiai ir kitos su žemės ūkio veikla susijusios išlaidos; kitos susijusios išlaidos.

Faktinė žemės ūkio produktų ir biologinio turto savikaina apskaičiuojama tokiu nuoseklumu: sukaupiamos tiesioginės gamybos išlaidos; sukaupiamos netiesioginės gamybos išlaidos; netiesioginės gamybos išlaidos paskirstomos išlaidų apskaitos objektams; apskaičiuojama bendra kiekvienam išlaidų apskaitos objektui priskirta išlaidų suma; ši suma paskirstoma savikainos kalkuliavimo objektams; apskaičiuojama produktų (savikainos kalkuliavimo objektų vienetų) savikaina: augalininkystės produktų savikaina; gyvulininkystės produktų savikaina; gyvulių gyvojo svorio savikaina.

Reikiami duomenys produktų pasigaminimo savikainai kalkuluoti gaunami iš gamybos išlaidų ir gautų produktų apskaitos duomenų. Turint šiuos duomenis skaičiuojama biologinio turto (pasėlių) ir iš biologinio turto gautų žemės ūkio produktų faktinė savikaina. Produkto savikainos rodiklis parodo, kiek patirta išlaidų, kad būtų pagamintas vienas ar kitas produktas.

Pavyzdžiui:

1) Metų pradžioje išlaidų žieminiams kviečiams likutis buvo 4400,00 Eur. Per ataskaitinį laikotarpį žieminiams kviečiams auginti patirta 23500,00 Eur. Nuėmus derlių gauta 50 t grūdų ir 10 t šiaudų. Produktų savikainai apskaičiuoti taikomas likusių išlaidų būdas. Šiaudai įkainojami normatyvine kaina po 40,00 Eur/t. Kad apskaičiuotume grūdų savikainą, iš žieminiams kviečiams padarytų išlaidų sumos 27900,00 Eur (4400,00 Eur + 23500,00 Eur) atimama šiaudų vertė 400,00 Eur (40,00 Eur/t * 10 t). Grūdams tenkanti išlaidų suma yra 27500,00 Eur (27900,00 Eur – 400,00 Eur). Grūdų savikaina apskaičiuojama išlaidų sumą padalijant iš grūdų kiekio ir yra 550,00 Eur/t (27500,00 Eur : 50 t).

2) Per ataskaitinį laikotarpį kiaulėms auginti patirta 24337,00 Eur išlaidų, gauta 0,1 t prievaisos, 8 t priesvorio ir 20 t mėšlo. Ūkyje skaičiuojama bendra kiaulių prievaisos ir priesvorio savikaina, mėšlas įkainojamas normatyvine kaina po 25,00 Eur/t. Mėšlo vertė 500,00 Eur (25,00 Eur/t * 20 t). Prievaisai ir priesvoriui tenkanti suma apskaičiuojama iš visos išlaidų sumos atėmus mėšlo vertę ir yra 23837,00 Eur (24337,00 Eur – 500,00 Eur). Vienos tonos prievaisos ir priesvorio savikaina yra 2942,84 Eur/t (23837,00 Eur: (0,1 t + 8 t)).



Savikontrolės klausimai

- 6.10.1. Kas yra žemės ūkio produkcijos savikaina?
- 6.10.2. Kas sudaro žemės ūkio produkcijos savikainą?
- 6.10.3. Kaip apskaičiuojama žemės ūkio produkcijos savikaina?

6.11. ŪKININKŲ MOKESČIŲ SISTEMA

Užregistravęs ūkį ūkininkas tampa mokesčių mokėtoju. Ūkininkai moka gyventojų pajamų, žemės, pridėtinės vertės, valstybinio socialinio ir sveikatos draudimo mokesčius. Kai kuriais atvejais jiems yra prievolė mokėti ir kitus Lietuvos Respublikos teisės aktais nustatytus mokesčius bei įmokas.

Ūkininkai ir jų partneriai į Mokesčių mokėtojų registrą registruojami pagal Ūkininkų ūkių registro pateikiamus duomenis. Kadangi Ūkininkų ūkio registrai pateikiami duomenys ir apie ūkininko vykdomą veiklą (pvz., žemės ūkio, kaimo turizmo ir/ar kt.), Valstybinei mokesčių inspekcijai (VMI) papildomai pateikti prašymo įregistruoti į mokesčių Mokėtojų registrą nereikia. Asmenys, kurie vykdo individualią žemės ūkio veiklą, bet nėra įregistravę Ūkininkų ūkio registre, registruojami Mokesčių mokėtojų registre pagal Žemės ir kaimo verslo registro pateiktus duomenis. Ūkininkų ūkio registrai pateikiami duomenys apie vykdomą žemės ūkio veiklą kartu su kitais gyventojų duomenimis, esančiais registravimo registre, skelbiami „Mano VMI“. Pažymą gyventojas gali atsispausdinti iš „Mano VMI“ arba gali atsiimti asmeniškai bet kurioje VMI pateikęs asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą.

Jei pasikeičia ar pasipildo ūkininko duomenys (adresas, pagrindinės veiklos kodas, individualios veiklos vykdymo vieta, telefono numeris, elektroninio pašto adresas, darbo laikas, apskaitą tvarkančio asmens duomenys, atstovaujančio asmens duomenys), gyventojas privalo informuoti mokesčių administratorių per 5 darbo dienas pateikdamas prašymą.

Kai ūkininkas nutraukia veiklą, jis turi informuoti mokesčių administratorių ne vėliau kaip per 5 darbo dienas po tos veiklos nutraukimo dienos ir pateikti naują prašymą dėl išregistravimo iš Mokesčių mokėtojų registro.

Ūkininkai gali užsiimti tik žemės ūkio veikla. Žemės ūkio veikla – veikla, apimanti žemės ūkio produktų gamybą, savos gamybos žemės ūkio produktų perdirbimą ir iš jų pagamintų maisto ar ne maisto produktų realizavimą, taip pat paslaugų žemės ūkiui teikimą ir (arba) geros agrarinės ir aplinkosauginės žemės būklės palaikymą.

Žemės ūkio produktai – augalininkystės, gyvulininkystės, paukštininkystės, žvėrininkystės, bitininkystės, žuvininkystės produktai, užaugintos miško uogos, vaistažolės, grybai ir iš jų gauti pirminio perdirbimo produktai, skirti vartoti arba tolesnei maisto produktų ar ne maisto produktų gamybai.

Paslaugos žemės ūkiui yra šios:

- 1) žemės ūkio produktų pagaminimas ir apdorojimas,
- 2) savo pagamintų ir apdorotų žemės ūkio produktų perdirbimas,
- 3) maisto produktų gamyba iš savo pagamintų ir apdorotų žemės ūkio produktų ir šių produktų pardavimas,
- 4) paslaugos žemės ūkiui,
- 5) tiesioginės ar kompensacinės išmokos tuo atveju, kai šios išmokos gaunamos palaikyti žemės ūkio veiklos vienetų pajamų lygį ar kompensuoti pajamų netekimą,
- 6) kompensacijos pagal Europos Sąjungos finansinės paramos Lietuvos Respublikos programas už žvejybos laivų atidavimą į metalo laužą pajamų netekimui kompensuoti ar pajamų lygiui palaikyti, jei žemės ūkio veiklos vienetų vykdoma žvejyba pagal Lietuvos Respublikos žuvininkystės įstatymą.

Ūkininkai moka šiuos pagrindinius mokesčius: gyventojų pajamų mokestį; valstybinio socialinio ir sveikatos draudimo įmokas; žemės / valstybinės žemės nuomos mokestį; pridėtinės vertės mokesčius.

Kai kuriais atvejais jie moka ir kitus Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka privalomus mokesčius.

Pasibaigus mokestiniam laikotarpiui, iki kitų metų, einančių po mokestinio laikotarpio, gegužės 1 dienos metinę pajamų deklaracijos GPM308 formą privalo pateikti žemės ūkio veiklą vykdančios gyventojai: ne PVM mokėtojai, kurių pajamos iš žemės ūkio veiklos, gautos iš gyventojų ar šaltinio užsienio valstybėje per mokestinį laikotarpį viršijo 3000 eurų; PVM mokėtojai. PVM mokėtojais įsiregistravę žemės ūkio veiklą vykdančios gyventojai, nepriklausomai nuo iš žemės ūkio veiklos gautų pajamų sumos dydžio, turi deklaruoti gautas žemės ūkio

veiklos pajamas be PVM.

Deklaruoti pajamas privalo ne tik ūkininkai, įregistravę ūkį Ūkininkų ūkio registre, bet ir žemės ūkio veikloje bendrai dalyvaujantys (ūkininkas, jo sutuoktinis (-ė), ūkininko partneris (-iai)) gyventojai, kurie uždirbtų pajamų iš žemės ūkio veiklos pasiskirstymą turi aptarti jungtinės veiklos (partnerystės) ar kitoje sutartyje / susitarime. Tokiu būdu kiekvienas partneris gautas pajamas (pajamų dalį) bei joms tenkančią išlaidų dalį atskirai privalo apskaičiuoti ir deklaruoti kalendoriniams metams pasibaigus iki kitų metų gegužės 1 d., mokesčių administratoriui pateikdamas gyventojų pajamų mokesčio deklaraciją.

Detalią informaciją apie ūkininkų mokesčius rasite:

VMI informacija ūkininkams, vykdančioms individualią žemės ūkio veiklą.

Prieiga per internetą: <http://www.vmi.lt/cms/ukininkams-ir-ju-partneriams>



Savikontrolės klausimai

- 6.11.1. Kada ūkininkas tampa mokesčių mokėtoju?
- 6.11.2. Kokius mokesčius privalo mokėti ūkininkas?
- 6.11.3. Kokiais atvejais ūkininkas privalo deklaruoti pajamas?

6.12. VERSLO PLANO RENGIMO PRINCIPAI

Verslo plano paskirtis – išsamiau atskleisti verslo idėją, suplanuoti jos įgyvendinimo etapus ir tam reikalingus išteklius bei tikėtinus rezultatus. Atsižvelgiant į tai, kam skiriamas verslo planas (vidiniam naudojimui ar siekiant pritraukti išorinį finansavimą), jis turėtų būti daugiau ar mažiau detalus.

Didelė dalis verslo planų kinta jų įgyvendinimo metu, nes išskyla naujų aplinkybių, pasikeičia situacija ar atsiranda naujų galimybių. Išankstinis verslo apmąstymas leidžia geriau įvertinti verslo idėją, pasiruošti būsimiems iššūkiams. Verslo planai rašomi siekiant pagrįsti numatomų investicinių ar įmonės verslo plėtros projektų ekonominį gyvybingumą ir gauti reikiamą finansavimą. Verslo planas padeda suvokti, ar tikrai tokią idėją verta įgyvendinti, taip pat padeda suburti tinkamą komandą tai idėjai įgyvendinti, pagrįsti finansų poreikį ir išlaidas.

Verslo idėja ir jos aprašymas. Verslo plano idėja turi būti perspektyvi, pelninga, konkurencinga, o jos pateikimas – kokybiškas. Verslo plėtros planavimo procesas prasideda verslo idėjos ir pagrindinių veiklos krypčių formulavimu. Formulavimas turėtų būti konkretus, trumpas, akcentuojantis įmonės siekius, jos privalumus lyginant su konkurentais, srities išmanymą.

Ūkio tikslų apibrėžimas. Tikslai turi būti suformuluoti trumpai ir aiškiai.

Rinkodaros planas. Aprašomi rinkos tyrimo rezultatai, pateikiamas detalus rinkos apibūdinimas ir prognozės bei galimos jos kitimo tendencijos. Ateities rinkos vizija gali būti pateikiama pagal kelias alternatyvas, kurios vėliau tampa optimistiniu, pesimistiniu ir realiu veiklos planais.

Veiklos organizavimas ir pardavimų prognozė. Šios dalies tikslas – sudaryti aiškų gamybos, prekybos ar paslaugų proceso vaizdą ir parodyti, kad įmonės turimų pajėgumų visai pakanka planuojamai veiklai.

Gamybos (paslaugų teikimo) aprašymas. Šioje dalyje reikėtų išvardyti gamybos ar paslaugų operacijų seką, paaiškinti, kas atliks kokias veiklas, kam bus samdomi subrangovai, kaip bus atliekama kokybės kontrolė.

Vietos analizė. Apibūdinama, kaip vieta daro įtaką produkto gamybos ar paslaugos teikimo procesui, t. y. privažiavimo galimybės, darbo jėgos regione tinkamumas (kvalifikacija ir pan.), prastesnės ar geresnės ryšių su tiekėjais sąlygos, kuo vieta patraukli vartotojams.

Patalpos. Nurodoma, ar gamybos plotai yra pakankami ir pritaikyti numatyta veiklos plėtrai. Gal bus statomos naujos patalpos? Jei patalpos bus remontuojamos, trumpai aprašoma, kas atliks remonto darbus ir kiek tai kainuos.

Įrengimai. Svarbu nuspręsti, ar papildomi įrengimai veiklai plėsti bus išsinuomojami, ar bus pasinaudota išperkamosios nuomos galimybe. Taip pat pateikiamas ne tik įsigyjamų, bet ir jau turimų įrengimų sąrašas, jų charakteristikos. Nurodomos įrengimų balansinės vertės ir nusidėvėjimas, jų likvidumas.

Logistika. Numatoma, ar ūkis turės savo transportą, ar naudosis kitų paslaugomis. Pateikiamos numatomos transporto sąnaudos. Taip pat nurodoma, kokio transporto reikės veiklai plėsti.

Žaliavos. Aprašomos ne tik naudotinių atsargų charakteristikos, bet ir jų alternatyvos. Nurodoma, kiek jos kainuos, koks jų rezervas bus reikalingas, taip pat kainų stabilumas ir atvežimo galimybės. Kaip dažnai bus perkamos atsargos, kokiomis partijomis ir kokios bus apmokėjimo bei pristatymo sąlygos.

Tiekėjai. Nurodoma, kaip bus atsirenkami tiekėjai, apibūdinami alternatyvūs tiekimo kanalai.

Pardavimų prognozė. Pateikiamos pardavimų prognozės, paaiškinama, kodėl pasirinkti būtent tokie prognostiniai skaičiai, kokios yra rizikos ir pan.

Valdymas ir personalas. Numatomas reikalingų darbuotojų skaičius ir plėtros poreikis, nustatoma, kaip bus organizuota ūkio struktūra ir valdymas. Aprašoma, kokia turėtų būti darbuotojų patirtis ir kvalifikacija, koks numatomas vidutinis darbo užmokestis.

Finansinis planas. Sprendžiant, ar finansuoti ūkio augimo projektą, ar ne, dažniausiai bus remiamasi čia pateiktais skaičiavimais ir finansiniais rezultatais. Nurodomas projekto finansavimo poreikis ir šaltiniai, kiek reikės pinigų, kokie galimi finansavimo šaltiniai, kada reikės lėšų, kokią naudą turės finansuotojas ir kaip ją gaus. Visiškai tiksliai apskaičiuoti, kiek reikės pinigų, sunku, todėl numatomas lėšų rezervas.

Detalią informaciją apie verslo plano rengimą rasite:

Prieiga per internetą:

<https://www.verslilietuva.lt/lt/verslo-pradzia-verslo-planavimas-verslo-planas>



Savikontrolės klausimai

6.12.1. Kokia yra verslo plano paskirtis?

6.12.2. Išvardykite verslo plano pagrindines sudedamąsias dalis.

6.13. TERMINŲ ŽODYNĖLIS

Apskaitos registras – remiantis apskaitos dokumentais parengta ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių suvestinė, kurioje apibendrinti jų duomenys.

Buhalterinė apskaita – ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių, išreikštų pinigais, registravimo, grupavimo ir apibendrinimo sistema, skirta informacijai, reikalingai priimant ekonominius sprendimus, gauti ir (arba) finansinių ataskaitų rinkiniui (toliau – finansinės ataskaitos) sudaryti.

Europos Sąjungos parama žemės ūkiui, maisto ūkiui ir kaimo plėtrai – parama, teikiama iš Europos Sąjungos fondų, Europos Sąjungos bendrosios žemės ūkio politikos ir kaimo plėtros priemonėms įgyvendinti.

Investicinė parama – teisės aktų nustatyta tvarka fiziniams ir juridiniams asmenims teikiama finansinė parama žemės ūkio, žemės ūkio produktų perdirbimo, maisto ūkio ir kaimo plėtros investicijoms.

Tiesioginė išmoka – žemės ūkio veiklos subjekto pajamų lygiui palaikyti teikiama finansinė parama.

Ūkininkas yra fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre.

Ūkininko partneris – fizinis asmuo (ūkininko sutuoktinis, pilnametis šeimos narys ar kitas fizinis asmuo), kuris kartu su ūkininku verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste pagal sudarytą jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį.

Ūkininko ūkis – ūkininko turtinių ir asmeninių neturtinių teisių ir prievolių visuma.

Ūkininkų ūkių registras – tai informacinė sistema, kurioje registruojami ūkininkų ūkiai, renkami, kaupiami, apdorojami, sisteminami, saugomi, naudojami duomenys apie ūkininkų vykdomą žemės ūkio veiklą, turimos ir naudojamos žemės teisinį pagrindą, plotus, žemės našumo balą, kadastrinius bei kitus duomenis.

Verslo planas – planavimo elementas, naudojamas įvertinti ir planuoti būsimą veiklą. Planuodamas savo veiksmus ar siekdamas gauti investicijas ar paskolas, verslo planą sudaro verslininkas, įmonė.

Žemės ūkio produktai – augalininkystės, gyvulininkystės, paukštininkystės, žvėrininkystės, bitininkystės, žuvininkystės produktai, užaugintos miško uogos, vaistažolės, grybai ir iš jų gauti pirminio perdirbimo produktai, skirti vartoti arba tolesnei maisto produktų ar ne maisto produktų gamybai.

Žemės ūkio produktų gamyba – veikla, apimanti pirminę gamybą ir (ar) jos metu gautų savo žemės ūkio produktų pirminį perdirbimą.

Žemės ūkio veikla – veikla, apimanti žemės ūkio produktų gamybą, savos gamybos žemės ūkio produktų perdirbimą ir iš jų pagamintų maisto ar ne maisto produktų realizavimą, taip pat paslaugų žemės ūkiui teikimą ir (arba) geros agrarinės bei aplinkosaugos žemės būklės palaikymą, žemės ūkio kooperatinėmis bendrovėmis (kooperatyvais) pripažintų kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) žemės ūkio produktų supirkimą iš savo kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) narių, jų realizavimą, iš savo narių supirktų žemės ūkio produktų perdirbimą ir iš jų pagamintų maisto ir ne maisto produktų realizavimą.

Žemės ūkis – ūkio šaka, apimanti žemės ūkio veiklą.

6.14. SAVIKONTROLĖS KLAUSIMŲ ATSAKYMAI

6.1. VERSLO ESMĖ, TIKSLAI IR FORMOS. ŽEMĖS ŪKIO IR KAIMO VERSLO YPATUMAI

6.1.1. Kokie yra verslo strateginiai tikslai?

Dažniausiai keliami strateginiai tikslai: maksimaliai padidinti pelną, didinti užimamos rinkos dalį, didinti verslininko turtą, mažinti riziką, plėsti gamybos apimtį, siekti socialinės gerovės.

6.1.2. Išvardykite verslo formas Lietuvoje.

Mažoji bendrija, uždaroji akcinė bendrovė, akcinė bendrovė, žemės ūkio bendrovė, kooperatinė bendrovė, individuali įmonė, individuali veikla.

6.1.3. Kokios dažniausia pasitaikančios verslo formos yra žemės ūkyje?

Žemės ūkyje dažniausia pasitaikančios verslo formos yra žemės ūkio bendrovės, žemės ūkio kooperatinės bendrovės (kooperatyvas) ir individualia veikla užsiimantys asmenys – ūkininkai.

6.1.4. Kuo skiriasi žemės ūkio bendrovė ir ūkininko ūkis?

Žemės ūkio bendrovė yra juridinis asmuo, ūkininkas – fizinis asmuo, vykdamas žemės ūkio individualią veiklą.

6.2. VERSLO APLINKOS VERTINIMAS. ŪKIO GAMYBOS IŠTEKLIAI IR JŲ VERTINIMAS

6.2.1. Kas sudaro ūkio verslo aplinką?

Verslo aplinką sudaro mikro ir makro aplinka, susidedanti iš atskirų veiksmų.

6.2.2. Kokie veiksniai lemia ūkio veiklą?

Ūkio veiklą lemia ekonominiai, politiniai, technologiniai, geografiniai ir socialiniai veiksniai.

6.2.3. Kas yra ūkio gamybos išteklių?

Gamybos išteklių yra ūkio veiklai reikalingi žemės, darbo, kapitalo išteklių.

6.3. CIVILINĖS, DARBO IR ŽEMĖS TEISĖS PAGRINDAI

6.3.1. Apibūdinkite ūkio ir ūkininko statusą?

Ūkininkas – fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre. Ūkininko ūkis yra neribotos civilinės atsakomybės verslo subjektas.

6.3.2. Kokiais atvejais ūkis išregistruojamas?

Ūkis iš Ūkininkų ūkių registro išregistruojamas: ūkininko prašymu; ūkininkui mirus, jeigu nėra ūkio paveldėtojų ir ūkio veikla toliau netęsiama; teismo sprendimu.

6.3.3. Kokios darbo sutartys gali būti sudaromos ūkininko ūkyje?

Galima sudaryti šias darbo sutartis: neterminuota darbo sutartis; terminuota darbo sutartis; projektinio darbo sutartis; darbo vietos dalijimosi darbo sutartis; darbo keliems darbdaviams sutartis; laikinojo darbo sutartis; pameistrystės darbo sutartis; sezoninio darbo sutartis.

6.5. KREDITAVIMO, DRAUDIMO SVARBA IR GALIMYBĖS ŽEMĖS ŪKIO SUBJEKTAMS

6.5.1. Kokioms reikmėms ūkininkas gali gauti kreditą?

Ūkininkas gali gauti kreditą investicinių projektų įgyvendinimui, žemės ūkio paskirties žemei įsigyti, ūkio modernizavimui (technikai įsigyti, ūkio pastatų statybai), apyvartinėms lėšoms.

6.5.2. Ką ūkininkas gali apdrausti?

Ūkininkas gali apdrausti savo ir savo ūkio turtinius interesus, susijusius su: asmens gyvenimo trukme, sutuoktuvėmis, gimimu, kapitalo kaupimu; kūno sužalojimais, taip pat su nelaimingais atsitikimais ir ligomis; turto valdymu, naudojimu, disponavimu; draudėjo padaryta žala fizinio asmens turtui ar tam fiziniam asmeniui, taip pat žala, padaryta juridiniam asmeniui.

6.5.3. Kaip valstybė finansiškai prisideda prie ūkininkų draudimo?

Valstybė kompensuoja dalį draudimo įmokų už pasėlių ir gyvūnų draudimą.

6.6. KOOPERACIJA, ŽEMĖS ŪKIO KOOPERATYVŲ STEIGIMAS. TRUMPŲJŲ MAISTO TIEKIMO GRANDINIŲ NAUDA IR KŪRIMAS. ŽEMĖS ŪKIO VEIKLOS DIVERSIFIKAVIMAS. BIOEKONOMIKA IR JOS NAUDA ŽEMĖS, MIŠKŲ IR ŽUVININKYSTĖS ŪKIUOSE

6.6.1. Kodėl yra svarbi kooperacija žemės ūkyje?

Kooperacija svarbi dėl šių priežasčių: didina ūkininkų derybinę galią, kas, savo ruožtu, leidžia koreguoti galutinės produkcijos kainas ūkininko naudai; ^[L]^[SEP]sprendžiant rinkos nepakankamumo klausimus, kompensuoja savo nariams, t.y. ūkininkams, už patirtus nuostolius; ^[L]^[SEP]koordinuojant tiekimą, reguliuoja produkcijos paklausą tam, kad galutinės produkcijos kainos labiau atitiktų ūkininkų patirtas išlaidas; ^[L]^[SEP]palengvina mažas pajamas turinčių ūkininkų integravimąsi į bendruomenės gyvenimą.

6.6.2. Kaip įsteigti žemės ūkio kooperatyvą?

Žemės ūkio kooperatyvas steigiamas šia eiga: **I etapas**. Inicijatyvinės grupės sudarymas, steigėjų numatymas, kooperatyvo veiklos projekto parengimas. **II etapas**. Steigiamojo susirinkimo organizavimas, valdymo ir kontrolės organų formavimas, stojimo į kooperatyvą prašymo formos parengimas ir prašymų surinkimas iš visų būsimų narių, įvairių steigimo dokumentų paruošimas, pasirašymas. **III etapas**. Kooperatyvo ir jo įstatų įregistravimas Juridinių asmenų registre, sąskaitų atidarymas banke, ūkinės-komercinės veiklos pradžia.

6.6.3. Kas yra žemės ūkio kooperatyvas?

Žemės ūkio kooperatyvas tai bendrovė, kuri pagal reikalavimus yra pripažinta žemės ūkio kooperatyvu.

6.7. ES PARAMOS FONDAI IR GALIMYBĖS JAIS PASINAUDOTI

6.7.1. Kas gali pasinaudoti ES parama?

ES parama gali pasinaudoti visi ūkininkai: smulkių, vidutinių ir didelių ūkių savininkai.

6.7.2. Kokioje programoje ES numatyta parama žemės ūkiui?

Naujausios informacijos reikia ieškoti Žemės ūkio ministerijos interneto svetainės skiltyje „Kaimo plėtra.“ Šiuo metu įgyvendinama Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa.

6.7.3. Kas administruoja ES paramą?

ES paramą ūkininkams administruoja Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos.

6.8. APSKAITOS TIKSLAI IR ŪKINIŲ OPERACIJŲ DOKUMENTAVIMAS

6.8.1. Kokiais atvejais ūkininkai privalo tvarkyti buhalterinę apskaitą?

Buhalterinę apskaitą privalo tvarkyti ūkininkai, nustatyta tvarka įregistravę ūkininko ūkį, ir gyventojai, kurie neįregistravę ūkininko ūkio, tačiau žemės ūkio valdas įregistravę Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre verčiasi individualia žemės ūkio veikla (toliau – gyventojai), gaunantys ar pretenduojantys gauti valstybės ir (ar) Europos Sąjungos paramos fondų paramą, jeigu šios paramos teikimą reglamentuojantys teisės aktai nustato pareigą tvarkyti buhalterinę apskaitą ir (ar) sudaryti finansines ataskaitas. Buhalterinę apskaitą taip pat privalo tvarkyti ūkininkai ir gyventojai, kurie yra įregistruoti pridėtinės vertės mokesčio mokėtojai.

6.8.2. Išvardykite apskaitos principus.

Apskaitos principai: įmonės, įmonės veiklos tęstinumo, periodiškumo, pastovumo, piniginio mato, kaupimo, palyginimo, atsargumo, neutralumo, turinio viršenybės prieš formą.

6.8.3. Kas gali tvarkyti ūkio apskaitą?

Ūkininko ūkio veiklos buhalterinę apskaitą gali tvarkyti pats ūkininkas, jo partneriai, vyriausiasis buhalteris (buhalteris), pagal sutartį apskaitos paslaugas teikianti įmonė arba apskaitos paslaugas savarankiškai teikiantis asmuo. Gyventojų veiklos buhalterinę apskaitą gali tvarkyti pats gyventojas, vyriausiasis buhalteris (buhalteris), pagal sutartį apskaitos paslaugas teikianti įmonė arba apskaitos paslaugas savarankiškai teikiantis asmuo.

6.8.4. Kiek metų privaloma saugoti apskaitos dokumentus?

Apskaitos dokumentus ūkininkai ir gyventojai saugo ne mažiau kaip 10 metų.

6.9. ŪKININKO ŪKIO VEIKLOS APSKAITOS TVARKYMAS PAPRASTĄJA SISTEMA

6.9.1. Kokį apskaitos registrą turi pildyti ūkininkas, tvarkantis apskaitą paprastąja sistema?

Pinigų, pirkimo ir pardavimo žurnalas.

6.9.2. Kokie dokumentai išrašomi parduodant žemės ūkio produkciją ir kas juos išrašo?

Kai ūkininkas parduoda savo ūkyje išaugintą produkciją ar gyvulius žemės ūkio produkcijos supirkimo įmonėms, PVM sąskaitas faktūras arba sąskaitas –faktūras už ūkininkų tiekiamą žemės ūkio produkciją išrašo šios įmonės.

Parduodamas savo produkciją ar suteikdamas paslaugas nespecializuotoms žemės ūkio produkcijos supirkimo įmonėms, kitiems ūkininkams, privatiems asmenims, ūkininkas apskaitos dokumentus surašo pats. Priklausomai nuo to, ar ūkininkas yra PVM mokėtojas, ar ne, jis surašys PVM sąskaitą faktūrą, sąskaitą faktūrą arba kitą laisvos formos produkcijos pardavimo dokumentą.

Parduodami savo užaugintą produkciją turguje, ūkininkai gali sudaryti *produkcijos pardavimo rinkoje žiniaraštį* arba kitą laisvos formos dokumentą. Esant didelėms pardavimo apimtims, vieną žiniaraščio lapą reikėtų skirti vienai produkcijos rūšiai, pvz., pienui. Tuomet ūkininkas turės sukauptus duomenis ne tik apie turguje per mėnesį parduotus kiekius, bet ir apie gautas pajamas pagal produkcijos rūšis. Jei pardavimo apimtys nedidelės ir ūkininkas nepageidauja sukaupti informacijos apie parduotą kiekį ir pajamas pagal produkcijos rūšis, jis gali viename žiniaraštyje registruoti visą per mėnesį parduotą produkciją. Žiniaraštis skirtas mėnesiui, tačiau įrašai jame turi būti atliekami tą dieną, kai produkcija buvo parduota.

6.10. AUGALININKYSTĖS IR GYVULININKYSTĖS PRODUKCIJOS SAVIKAINOS SKAIČIAVIMO PAGRINDINIAI PRINCIPAI

6.10.1. Kas yra žemės ūkio produkcijos savikaina?

Žemės ūkio produkcijos savikaina yra su šios produkcijos pagaminimu susijusių išlaidų visuma.

6.10.2. Kas sudaro žemės ūkio produkcijos savikainą?

Žemės ūkio produkcijos savikainą sudaro visos gamybos išlaidos.

6.10.3. Kaip apskaičiuojama žemės ūkio produkcijos savikaina?

Žemės ūkio produkcijos savikaina apskaičiuojama tokiu nuoseklumu: sukaupiamos tiesioginės gamybos išlaidos; sukaupiamos netiesioginės gamybos išlaidos; netiesioginės gamybos išlaidos paskirstomos išlaidų apskaitos objektams; apskaičiuojama bendra kiekvienam išlaidų apskaitos objektui priskirta išlaidų suma; ši suma paskirstoma savikainos kalkuliavimo objektams; apskaičiuojama produktų (savikainos kalkuliavimo objektų vienetų) savikaina: augalininkystės produktų savikaina; gyvulininkystės produktų savikaina; gyvulių gyvojo svorio savikaina.

6.11. ŪKININKŲ MOKESČIŲ SISTEMA

6.11.1. Kada ūkininkas tampa mokesčių mokėtoju?

Užregistravęs ūkį ūkininkas tampa mokesčių mokėtoju.

6.11.2. Kokius mokesčius privalo mokėti ūkininkas?

Ūkininkai moka gyventojų pajamų, žemės, pridėtinės vertės, valstybinio socialinio ir sveikatos draudimo mokesčius. Kai kuriais atvejais jiems yra prievolė mokėti ir kitus Lietuvos Respublikos teisės aktais nustatytus mokesčius bei įmokas.

6.11.3. Kokiais atvejais ūkininkas privalo deklaruoti pajamas?

Pajamas ūkininkas privalo deklaruoti šiais atvejais: ne PVM mokėtojai, kurių pajamos iš žemės ūkio veiklos, gautos iš gyventojų ar šaltinio užsienio valstybėje per mokestinį laikotarpį viršijo 3000 eurų; PVM mokėtojai. PVM mokėtojais įsiregistravę žemės ūkio veiklą vykdančios gyventojai, nepriklausomai nuo iš žemės ūkio veiklos gautų pajamų sumos dydžio, turi deklaruoti gautas žemės ūkio veiklos pajamas be PVM.

Deklaruoti pajamas privalo ne tik ūkininkai, įregistravę ūkį Ūkininkų ūkio registre, bet ir žemės ūkio veikloje bendrai dalyvaujantys (ūkininkas, jo sutuoktinis (-ė), ūkininko partneris (-iai)) gyventojai, kurie uždirbtų pajamų iš žemės ūkio veiklos pasiskirstymą turi aptarti jungtinės veiklos (partnerystės) ar kitoje sutartyje / susitarime.

6.12. VERSLO PLANO RENGIMO PRINCIPAI

6.12.1. Kokia yra verslo plano paskirtis?

Verslo plano paskirtis – išsamiau atskleisti verslo idėją, suplanuoti jos įgyvendinimo etapus ir tam reikalingus išteklius bei tikėtinus rezultatus.

6.12.2. Išvardykite verslo plano pagrindines sudedamąsias dalis.

Pagrindinės verslo plano sudedamosios dalys yra šios: verslo idėja ir jos aprašymas, ūkio tikslų apibrėžimas, veiklos organizavimas ir pardavimų prognozė, gamybos (paslaugų teikimo) aprašymas, vietos analizė, įrengimai, logistika, žaliavos, tiekėjai, pardavimų prognozė, valdymas ir personalas, finansinis planas.

MOKOMOJI LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Ališauskas, K.; Kazlauskienė, Ž. Investicinių projektų rengimas, valdymas ir vertinimas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2005.
2. Bružauskas, V.; Slavickienė, A.; Stončiuvienė, N.; Zinkevičienė, D. Metodiniai patarimai ūkininko ir gyventojų ūkių veiklos dvejybinei apskaitai tvarkyti. Akademija: Lietuvos žemės ūkio universiteto Leidybos centras, 2007.
3. Kazakevičius, Z. Ūkio žemėnaudų planavimas [elektroninis išteklius]: metodiniai patarimai. 2011. Prieiga per internetą: <http://dspace.lzuu.lt/handle/1/1418>, 2011
4. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa. Prieiga per internetą: <https://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvos-kaimo-pletros-20142020-m-programa/apie-programa/4911>
5. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos administravimo taisyklės. Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/ta/311185>
6. Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas.
7. Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.769B541DD7F7/hwmUbSheAo>
8. Pieninių gyvulių produktyvumo kontrolės organizavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2009 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 3D-934 „Dėl Pieninių gyvulių produktyvumo kontrolės organizavimo taisyklių patvirtinimo“.
9. Ramanauskienė, J. Inovacijų ir projektų vadyba: mokomoji knyga. Akademija, 2010.
10. Rimkuvienė, S.; Tamošaitienė, J. Verslo planavimas ir organizavimas. Mokomoji knyga. Vilnius: Technika, 2012.
11. Ūkininko ūkio ir gyventojų, kurie neįregistravę ūkininko ūkio verčiasi individualia žemės ūkio veikla, veiklos buhalterinės apskaitos tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 1 d. nutarimu Nr. 1333 „Dėl Ūkininko ūkio ir gyventojų, kurie neįregistravę ūkininko ūkio verčiasi individualia žemės ūkio veikla, veiklos buhalterinės apskaitos tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AD4C12EA97DC/XXJeIBgTvD>
12. Ūkininko ūkio veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo supaprastintąja apskaitos sistema rekomendacijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. 3D-266 „Dėl ūkininko ūkio veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo supaprastintąja apskaitos sistema rekomendacijų patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2EFE3B704CCC/hvuyzczIOA>
13. Varkulevičius, R.; Naudžius, K. Inovacinio verslo plano rengimo metodika. Vilnius: Lietuvos inovacijų centras, 2005.

Interneto nuorodos

- Bioekonomika: Lietuvos bioekonomikos plėtros galimybių studija: <http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/Inovacijos/bioekonomikos%20studija/Lietuvos%20bioekonomikos%20plėtros%20galimybium%20studijos%20Santrauka.pdf>
- Kooperacija žemės ūkyje: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/Brosiura_Partnersyste_pataisyta\(1\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/Brosiura_Partnersyste_pataisyta(1).pdf)
- Sutartys: https://www.vdi.lt/PdfUploads/4_Darbo_sutarciau_rusys.pdf
- Ūkininkų ūkio veiklos diversifikacija: Lietuvos žemės ūkio universiteto dėstytojos Jurgitos Zaleckienės straipsnis „Ūkininkų diversifikacija kaip kaimo vietovių vystymą skatinanti priemonė“, Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2010.3 (19). 129-136
- Ūkio registravimas: <https://www.vic.lt/?mid=210>
- Verslo formos: <https://www.verslilietuva.lt/lt/verslo-formos>
- Verslo plano rengimas: <https://www.verslilietuva.lt/lt/verslo-pradzia-verslo-planavimas-verslo-planas>
- VMI informacija ūkininkams, vykdančioms individualią žemės ūkio veiklą: <http://www.vmi.lt/cms/ukininkams-ir-ju-partneriams>